

De Bandoufse huisvrouw, juli 1936.

Vrouwen naar Jacatra.

door A. den Hertog.

Bandontwerp van P. A. H. Hofman, A. W. Sythoffs Uitgevers Mij. Leiden. f 3,90.

Deze machtige roman, een zeer kloek boekdeel vormend, verhaalt van de eerste jaren der successen van de Oost-Indische Compagnie, toen Jan Pieterszoon Coen op de puinhopen van het verwoeste Jacatra, de hoofdstad van het Rijk van Mataram, de stad Batavia stichtte, voortaan hoofdzetel van de Oost-Indische Compagnie. Alle blanke vrouwen, die in Indië wonen, moesten dit boek lezen. De simpelste hulde, die we aan zoveel geleden ellende, aan zoveel gezwoeg brengen kunnen, is, daar kennis van te nemen. Dan zullen de „vijf minuten stilte” vanzelf volgen. Want dit boek maakt stil. Van ontzag, van eerbied — ook van huivering — van erbarmen — en van verwijt. Het had met zoveel minder zweet, bloed en tranen òók kunnen gaan. Als de mensen maar wijzer waren geweest, zo wijs als Camphuyzen ze wenste in zijn Meische Morgenstond. Het boek is van het begin tot het eind boeiend. Met hartstochtelijk vuur is het geschreven. Het begint in December 1620, in Amsterdam. Verbijsterende winsten vloeiden Holland, en vooral Amsterdam, toe, uit de overzeese gebieden. Van het begin tot het eind verhaalt het, hoe duur die winsten zijn gekocht. Uit welk een zee van bloed en tranen het Rijk van Insulinde is opgekomen. Neen, het spreekt niet, of althans zeer weinig, van de weedom, die dit alles voor de inlandse bevolking mee heeft gebracht. Maar van het bloed en de tranen, de helle-folteringen en het doodszweet van de blanken zelf, die overgeplant waren of zich overgeplant hadden naar gene zijde van de evenaar. Van al de onbeschrijflijke ellende; ziekte en dood door het klimaat; het leven onder een regiem, dat bij de minste overtreding wel tot de vreselijkste lijfstraffen moest gaan, kregen de vrouwen, die naar Jacatra waren gegaan, of gebracht, wel boordevol haar deel. Mochten ze zelf nog de gruwelijke lijfstraf-

fen ontlopen zijn, als daar waren, geselen, brandmerken, in de hete zon aan een paal binden — dan vervielen ze toch zeker in de smarten, die straffen op hun mannen, hun verwanten of hun vrienden te zien toepassen. En of dan al deze ellende van klimaat en regiem nog niet genoeg was, maakten de Vrouwen van Jacatra elkaar meestentijds het leven tot een hel, door haar afschuwelijke onderlinge afgunst, die haar tot de vurigste laster dreef, tot niets ontziende onderlinge en wederzijdse kwellingen.

Ja, wie waren die Vrouwen van Jacatra?

Toen de G.G. Coen bij de Heren van Zeventien, de bestuurders van de Oost-Indische Compagnie, aandrong op vrouwen voor de mannen, die het gedurfd hadden naar Indië te komen, op hoge of lage posten van de Compagnie: Opperkooplieden, Bevelhebbers, klerken, soldaten, matrozen — toen hadden de Heren zeer veel moeite gehad om vrouwen te vinden, die genegen waren, zover weg te gaan naar zo onbekende gebieden. En, schoon er ook wel een enkele eerbare dochter werd gevonden, die zich als Compagniesdochter voor vijf jaar aan de Compagnie verbond — toch waren 't in die eerste jaren in hoofdzaak de minderen der zusters, die de maandenlange reis op de slecht ingerichte schepen ondernamen. Het lot en de levensloop van één zo'n eerbare jonge Dochter spint de draad van deze roman. Aletta Bruystens gaat naar Indië, om een zondige liefde te ontlopen. Om te trachten den geliefde uit haar jeugd, Aert Gijsels, te vinden. Aert Gijsels heeft haar meermalen van zijn liefde overtuigd. Doch haar tevens verzekerd, dat „een eigen haard niets voor hem is, zelfs al zat Aletta er aan”. Want hij is een zwerver, en kent zichzelf. Doch nu Aletta zich redden wil uit de moeilijken toestand, waarin de gemaal van haar meesteres haar telkens brengt, nu wil ze naar Jacatra. Ze wil Aert Gijsels weerzien. Wellicht is hij veranderd.

Hoe ontzettend is de reis! Aletta, de eerbare, moet huizen met vrouwelijk geboefte, Aletta, de schone, wordt dag en nacht, overal belaagd. Door hoog en laag aan boord. Tot ze 't met den

schipper al te kwaad krijgt en hij haar met ontbloot bovenlijf aan de mast laat binden — haar verder geen vernedering en geen kwelling bespaart. Zo vindt haar Jasper, de pennist, die naar de vloot gezwommen is, toen hij in Jacatra de tijding hoorde van de aankomst. En er waren vrouwen aan boord- en Jasper werd gek zonder vrouw. Die zelfde dag wordt Aert Gijssels, die met Jasper klerk was, verbannen naar de vloot wegens wangedrag en voor vele jaren moet hij Jacatra verlaten. Dan begint Aletta's Indische loopbaan. Als door een wonder staat Sinjeur Coen toe, dat Aletta met den nederigen Jasper trouwt. Terwijl een Opperkoopman haar zó hevig begeert. Aletta brengt haar man omhoog. Schepen van Batavia is hij aan het eind van 't verhaal. Al die tijd heeft Aert Gijssels in levende lijve of als een spookbeeld tusschen hem en zijn gade gestaan. Aletta blijft haar liefde trouw, tot de dood. De dood van Aert Gijssels, die valt in de strijd tegen Mataramse benden, die altijd opnieuw de strijd met het pas gevestigd Rijk aanbiden.

Vele malen lezen we over Jan Pieterszoon Coen in het boek. Als Aletta aarzelt, Jasper te huwen, en haar liefde voor Aert Gijssels belijdt, zegt Coen: „Ik wens niet, dat Batavia bevolkt wordt met afstammelingen van zulk nietswaardig gespuis. Aert Gijssels is een onbruikbare schelm”. Later herinnert hij zich, dat Aletta over „Liefde” heeft gesproken: „Liefde — vreemd woord in deze ontuchtige plaats, waar, de zedenloosheid zelfs niet met de doodstraf is uit te roeien”. Aldus zijn sombere gepeinzen. „Was dan heel deze stad, die hij had gesticht en gebouwd, waarlijk niets anders geworden dan een verdoemenswaardig Sodom met een liederlijke, ontuchtige bevolking, waarover hij geen andere macht had, dan dat hij haar kon geselen, brandmerken of doden?”

Aletta Bruystens komt in nauwe aanraking met het bekende en schrikkelijke drama van Saartje Specx en Vaandrig Cortenhoef. Zij, een voor-kind van een Raad van Indië, staatsieuffer van Mevrouw Coen, wonend dus in het Gouverneurspaleis. Hij, een jonge Don Juan, die reeds menig meisjes- en vrouwenhoofd op hol heeft gebracht. Op de feestavond in het paleis, waarop deze gruwelijke, historische tragedie haar ontzettende ont-knoping vindt, zegt Coen tegen Aletta, nu zijn gast, omdat haar man zozeer is opgeklommen, „Batavia is helaas nog steeds bevolkt met een zedenloze bende en ik wil, dat in mijn huis ten min-

ste exempelen van fatsoen en eerbaarheid worden gegeven.”

Een zeer belangrijk en mooi boek, dat zeker in geen leestrommel mag ontbreken en een waardige plaats moge vinden in vele bibliotheken of nederiger boekenkasten.

S. Lugten-Reys.

Joke wordt mensch.

door Ems I. H. van Soest.

Geïllustreerd door B. Midderigh-Bokhorst.

Meisjesroman uit Indië.

Alkmaar, Gebr. Kluitman. Gebonden f 2,90.

De schrijfster over Indisch meisjesleven heeft Uw oudere meisjes nu al vele malen verblijd met een boeiend boek, spartelend van jong leven, fleurig, opgewekt — levenswaar. O, neen, de paden harer heldinnen gaan zeker niet altijd over rozen — Vaak voert het Lot hen over steenachtige wegen, waar veel gevaar van struikelen is. Maar moedig gaan ze haar gang, beeldend en boeiend vertelt de auteur van al, wat ze op haar wegen beleven.

Deze keer heeft Ems van Soest „hoger gegrepen en dieper gepeild” dan in haar meisjes-„boeken”. Ik nam de woorden tussen aanhalingstekens uit de korte kenschetsing op de omslag. Met recht noemde ze haar werk nu een „meisjesroman”. „Joke wordt mensch door veel lief en leed, de beslissende factor van haar menschwording is de liefde.”

Joke is de jongste uit een gezin met twee broers en twee kostjongens. Vader vindt, dat „Joke nu eindelijk eens volwassen moet worden. Vooral in deze tijden kan men niet altijd kind blijven.” Hoezeer blijkt de schrijfster op de hoogte van de grote veranderingen, die het leven in Indië „in deze tijden” heeft ondergaan! Bewonderenswaardig doet ze ons de geheimzinnige gespannen sfeer aanvoelen rondom zo'n zakenman als meeneer den Kraal, wiens vrouw en dochter nog volkomen onbewust haar luxe-leven voortzetten, terwijl heel Soerabaja al weet, dat hij de ondergang tegemoet snelt — Een Chinees debiteur, die niet betaalt. Een Directie, die tegen de hoop van den Kraal in, diens faillissement aanvraagt. Sluiting van de afdeling Soerabaya. De smart, de ellende, door dit alles veroorzaakt. Hoe goed is dit alles beschreven, hoe goed is ook die meta-morfoze van de schijnbaar zo egoïstische moeder en dochter, als ze tegenover de catastrofe komen te staan. Joke, die bij het weeldemeisje Dolly den Kraal